

Crítica de Llibres

Salam Pax. El internauta de Bagdad

SALAM PAX. Barcelona: 1a ed. Barcelona: Mondadori, Arena Abierta, 2003. ISBN: 84-397-1014-3

per Eva Pujadas Capdevila, professora dels Estudis de Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra

Salam Pax. El internauta de Bagdad és un llibre original i provocador. Original no només pel contingut i el punt de vista, sinó, i especialment, per l'origen, l'estructura en forma de diari i les interessants reflexions que planteja al voltant de la construcció mediàtica i militar creada al voltant de l'ocupació de l'Iraq. Resulta provocador perquè planteja una sèrie d'interrogants de primer ordre sobre els continguts transmesos a través dels diferents canals de televisió, pàgines web i diaris, tant occidentals com àrabs, que qüestionen, una vegada més, la fiabilitat i la credibilitat de la informació transmesa des d'un periodisme fet a base de comunicats de premsa i de declaracions oficials elaborades des de gabinets de comunicació, gabinets de crisi o, directament, pels departaments de Defensa o d'Interior.

Salam Pax –pseudònim que usa la paraula *pau* en àrab i en llatí– té el seu origen en un diari interactiu (*weblog*) o diari en línia creat per un jove arquitecte de la ciutat de Bagdad (Salam és el seu nom de pila) amb l'objectiu de comunicar-se amb el seu amic Raed, que havia marxat a estudiar a Jordània després d'acabar els estudis d'arquitectura. L'amic Raed és un mal interlocutor per correu electrònic perquè mai no contesta, de manera que Salam va decidir escriure-ho tot al seu diari interactiu. Inicialment, l'objectiu era informar de la vida de la ciutat, la seva gent i la seva família, però el diari interactiu de Salam es va convertir en una de les pàgines web més visitades i comentades durant la guerra d'Iraq. La proximitat dels bombardejos i l'angoixa i la crispació davant la inevitabilitat de la situació, converteixen la comunicació entre Salam i Raed en una lúcida radiografia de la vivència de la invasió

des del costat de les víctimes. Una visió que rarament transcendeix als mitjans de comunicació convencionals: "Tu i jo no som res més que una estadística en potència –escriu al seu amic Raed– la qüestió és: en quina columna ens posaran: en morts o en ferits?"

La proximitat de la guerra i l'allau d'informació provinent dels mitjans occidentals a què Salam tenia accés, malgrat que la televisió per satèl·lit i Internet estaven en el llistat de coses que segons Saddam Hussein corrompien la població, va fer que, inevitablement, les pàgines del diari interactiu s'omplissin de comentaris de primera mà sobre la situació política, de crítiques al règim instaurat per Saddam, de les amenaces a la invasió de la coalició liderada pels nord-americans, del doble llenguatge de la comunitat internacional i de les vivències d'una població que es prepara per a la guerra amb rebuig, resignació i impotència. "Apa, tireu a la claveguera tots els esforços de la gent que va lluitar amb sinceritat per un Iraq independent. La gent va lluitar perquè la meua generació pogués veure tots els seus somnis cames enlaire, primer per Qui Ja Sabeu –en una clara al·lusió al règim de Saddam– i després convertint-nos una altra vegada en una colònia. (...) Déu meu, ho sento per tot aquell que hagi tingut un ideal i hagi lluitat per ell. Ho sento per qualsevol revolucionari iraquíà que alguna vegada hagi escrit un llibre o un poema i hagi estat executat per aquesta raó. Si haguessin sabut que passaria això –que acabaríem sent una altra colònia– no s'haurien molestat. És molt millor invertir el temps en sexe, drogues i ballarines del ventre".

L'atractiu del diari interactiu de Salam Pax, una *weblog* que continua escrivint-se en l'actualitat en format electrònic (vegeu www.dear_raed.blogspot.com) és que trenca amb uns quants tòpics. D'entrada, Salam és un personatge extraordinàriament proper, lluny de la imatge que els mitjans occidentals han difós del ciutadà iraquíà: pobre, fanàtic, antioccidental, poc cultivat, sense estudis, etc. Salam té un coneixement profund de la cultura occidental, parla un bon

anglès i es troba immers, no sense consciència ni remordiment, en la cultura occidental. Afirmar que se sent "la personificació de la traïció cultural", que gaudeix mirant la MTV alemanya i comprant llibres al Virgin Megastore de Beirut. Sobre les revistes que acostumava a llegir –*Arabic Horizons*, *Aqlam*, etc.– afirma que ara només les fulleja: "He tornat a *Q*, *The Face* i *Wired*: escombraria occidental". Espera ansiosament la publicació dels nous àlbums de Massive Attack i sovint fa referència a les lletres de David Bowie o a la música de Björk per comentar incidències de la vida a Bagdad a l'espera dels primers bombardejos sobre la població. A través de la utilització constant de referències, Salam construeix una ràpida identificació del públic internauta i també una noció de credibilitat ben particular: Salam no és un fonamentalista ignorant i tercermundista.

A través de les pàgines que Salam carrega a la seva web, construeix progressivament una subjectivitat minuciosa que esdevé un clar contrapunt al distanciament i l'objectivitat periodística, i una mostra més de com les tecnologies de la informació reconfiguren de manera constant no tan sols l'aproximació a la realitat, sinó les mateixes nocions de realitat i credibilitat, que trenquen amb l'encarcament dels mitjans més convencionals. A la manera del discurs de Postman o de MacLuhan sobre els nous mitjans audiovisuals, el diari de Salam permet identificar un estadi més en la reconfiguració de la credibilitat a través del nou mitjà electrònic i del format del diari interactiu. Els diaris interactius parteixen de la subjectivitat més absoluta, al pol extrem de l'objectivitat, que nega per definició qualsevol pretensió de representativitat i d'imparcialitat però que se situa en la complicitat absoluta respecte dels esdeveniments i del públic; a la manera com ja fa anys es va plantejar amb les videocàmeres domèstiques, el format dels *video diaries* o, més recentment, els documentals d'autor.

Salam fa un retrat demolidor de la vida a l'Iraq durant el règim de Saddam a través de pinzellades diverses carregades d'ironia i de sarcasme. Des dels freqüents talls de llum, de telèfon o d'accés a Internet que pateix la població; la celebració del resultat de les eleccions abans que els col·legis electorals hagin tancat; la venda de ronyons per poder construir un parell d'habitacions (a 250 dòlars el ronyó); la necessitat d'autorització del director de la fàbrica per poder comprar una estufa; la corrupció del règim, que regala cotxes de 30.000 dòlars als jutges i Nissan Maximas i Toyota Avalons als policies. "Em pregunto com et deus sentir quan et paguen 15\$ al mes i condueixes un cotxe de 30.000\$". El Moviment per la

Monarquia institucional i el seu líder, de qui afirma que "aquesta persona que vol ser el cap del meu estat ni tan sols parla el meu idioma; tartamudejava com si mai hagués vist l'àrab... mai ha posat un peu a l'Iraq". O la nova política aplicada a la menció d'alguns grups musicals: "Coneixeu la banda BUSH?, doncs als locutors de l'emissora de ràdio en anglès de Bagdad ja no se'ls permet pronunciar el nom de la banda, han de lletrejar-lo: *be-u-esa-hac* ha tret un nou *single*". Estic segur que els locutors donen gràcies a Déu que no hi hagi un grup que es digui Schwartzkopf. Imagineu-vos-ho: haver de lletrejar això cada vegada que punxes una cançó".

El diari interactiu de Salam també és implacable amb les institucions internacionals. Salam comenta els informes d'Amnistia Internacional i la comunitat internacional davant la proximitat de la guerra, a qui dona les gràcies per "l'amable interès per la situació dels drets humans al seu país". I afegeix: "Gràcies per mirar a una altra banda durant trenta anys. Gràcies per recolzar el meu govern perquè enviés dos milions d'iraquians a morir a la guerra amb l'Iran. Gràcies perquè no us hagi importat que un boig hagi desenvolupat armes químiques quan sabíeu que era un boig. Gràcies per mantenir sancions que sabíeu que únicament debilitaven la població i no tenien cap efecte sobre el govern. Gràcies perquè sabíeu tot això i no us importava".

Esmenta també el doble llenguatge dels informes internacionals i d'institucions com l'ACNUR (Alt Comissionat de les Nacions Unides per als refugiats) que tan fidelment han reproduït els mitjans de comunicació occidentals. Parla, per exemple, de les "situacions humanitàries probables"; les "obligades vacances" dels membres de l'ONU; els danys col·laterals (que es pregunta si són les cases al voltant del palau presidencial que han perdut les portes i finestres); "l'ajuda humanitària" ("perdoneu-me però ens ajudaria molt més que deixéssiu de tirar aquelles bombes d'un milió de dòlars sobre nosaltres: ens sortiria més barat a llarg termini"), o la denúncia dels cupons que reben els escuts humans per un valor superior al que gasta al mes una família de quatre persones per menjar.

Les vivències i els comentaris gairebé diaris de Salam carreguen indiscriminadament tant contra la situació interna del règim iraquià com contra la política de la comunitat internacional. D'aquí el malestar i l'interrogant sobre la seva existència, cosa que va generar entre alguns internautes que li demanaven detalls, certificacions o proves de la seva realitat. Conscient de tot plegat, Salam ironitza: "Què és

més sexy, ser un muntatge de la CIA o un estratagema propagandístic?"

Malgrat la forta censura dels *muharabats* del PSI, de vegades exercida més en relació amb les pàgines pornogràfiques de la web que sobre les de caire més polític, Salam i els seus companys i familiars tenen accés a un gran nombre de cadenes de televisió internacionals a través d'una petita antena de televisió per satèl·lit. Els comentaris sobre els seus continguts qüestionen la credibilitat de mitjans prestigiosos. En aquest sentit, són constants els desmentiments que fa de les afirmacions de diverses cadenes de televisió quant a la situació a Bagdad, tant occidentals (la BBC potser és la que surt més malparada, però probablement perquè és la que pot veure amb més freqüència), com àrabs (per descomptat les televisions del règim de Saddam, com Al-Yazira, a qui proposa un nou eslògan: "Al Yazira: l'únic canal de notícies àrab que no té oficines al món àrab", davant l'anunci de la BBC sobre els problemes de la cadena per informar Iraq i Aràbia Saudita i la prohibició de Jordània i Bahrein perquè l'emissora treballi al seu territori).

Ni el llenguatge ni les rutines professionals serveixen per parlar de la guerra quan aquesta és viscuda des de la situació de víctima en què es troba la població iraquiana. Són constants els exemples de la visió del conflicte que es dona quan s'imposen categories d'avaluació del real que són externes als protagonistes dels esdeveniments. Frases com la que utilitza un reporter de la BBC per tancar un article ("sembla que els iraquians adopten un aire de normalitat") són dilapidades per Salam Pax. "Vaja, què hem de fer? Córrer pel carrer cridant? La guerra ja està aquí, visca!" A continuació esmenta amb ironia altres coses "normals" que ell i la seva família han fet durant la setmana: com segellar amb cinta aïllant les finestres de la casa, preparar habitacions d'emergència i comprar màscares antigàs, o instal·lar una bomba manual al pou d'aigua per substituir-la per una d'elèctrica, etc. "Pel que fa la resta, sí, vivim amb normalitat: anem a treballar, netegem la casa, mengem i bevem. La vida no es paralitza cada vegada que Amèrica amenaça d'entrar en guerra amb nosaltres. Es torna més difícil, és veritat, però segueix endavant. La qual cosa, per cert, torna bojos els periodistes estrangers. Ells volen acció, i pel que sembla, veure com la gent continua amb la seva vida quotidiana és, simplement, una pèrdua de temps i de pel·lícula".

Un altre element que intervé de manera significativa en la construcció del *weblog*, que propicia el format dels diaris

interactius i d'Internet en general, i que s'allunya de la credibilitat que construeixen els mitjans de comunicació convencionals, és la introducció de la subjectivitat més absoluta no només en el terreny de l'opinió sobre els diferents esdeveniments, com ja s'ha esmentat, sinó en l'expressió de les pors i els sentiments més profunds. L'angoixa de Salam i de la població iraquiana es deixa sentir en les pàgines del diari a mesura que s'acosta l'ultimàtum donat al govern iraquí. Mentre Al-Yazira informa sobre el fet que "nou bombarders B-52 han sortit d'aeròdroms de Gran Bretanya i estan volant presumptament cap a l'Iraq", Salam escriu: "Em sento com si estigués a bord del Titànic sabent el que està a punt de passar". Més endavant afirma: "Estic arribant a tenir molt poc control sobre la meua vida, per no parlar de la meua incapacitat per entendre cap on va el món. Confio que no haguem de patir cap pena innecessària".

Un cop començat el bombardeig massiu contra la població i la ciutat de Bagdad, la impotència, la ràbia i el desencís tornen a dominar el discurs de Salam: "Veure que destrueixen la teua ciutat davant dels teus nassos no és un dolor que es pugui descriure amb paraules. És una cosa que t'amarga. Fa que alguna cosa canviï de sobte dins teu i perds tota l'esperança que tenies".

El llibre que es presenta planteja, no únicament pels seus continguts sinó sobretot pel seu format de diari electrònic, una sèrie de canvis molt significatius pel que fa l'exercici de la comunicació i del periodisme. En primer lloc, una redefinició del públic, el canvi de l'audiència a la noció d'usuaris. En segon lloc, una redefinició del paper dels mitjans de comunicació, que passen de ser els intermediaris de la comunicació a perdre aquest paper protagonista, que és assumit per individus anònims que es converteixen en escriptors i descriptors dels seus contextos socials i culturals de referència, la qual cosa comporta la pèrdua d'una veritat única, legitimada pel mitjà en qüestió, i el pas a una veritat múltiple.

Com s'ha suggerit anteriorment i resseguint la intuïció d'alguns analistes dels mitjans contemporanis, les tecnologies de la informació i els seus formats –en aquest cas els diaris electrònics– comporten canvis significatius que no tan sols afecten els tipus de continguts possibles de ser transmesos, sinó també els tipus d'epistemologia dominant, en termes de Postman. Efectivament, i tal com s'ha vist en el cas de Salam Pax, el *weblog* com a format té la facultat de redefinir les nocions existents de realitat (en termes de subjectivitat, d'allò que és viscut) i de veritat (en

termes de multiplicitat i de parcialitat). Salam Pax no és un periodista al *hall* d'un hotel, sinó que viu a Bagdad i descriu com ningú la guerra des de l'interior de Bagdad i des de la mirada lúcida d'algú que espera i es desespera amb impotència. Salam no és un periodista occidental, Salam és només un home que viu a Bagdad. Cap pretensió d'objectivitat, d'universalitat, de representar el conjunt dels iraquians: "Hi ha vint-i-cinc milions d'iraquians i jo només sóc un d'ells".

El llibre Salam Pax. El internauta de Bagdad s'acaba amb la denúncia de la complicitat de l'exèrcit nord-americà amb els saquejadors i els lladres que afavoreix la postura dels *baazistes*, donat que crea una situació on és difícil que l'administració americana faci alguna cosa bona o mantingui les seves promeses i canviï els sentiments de la gent. El diari electrònic de Salam Pax continua actualitzant-se regularment en la seva versió electrònica.